

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЦІНОВОЇ ПОЛІТИКИ У РОЗДРІБНІЙ ТОРГІВЛІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

О. В. ЛОЗОВА, кандидат економічних наук
(Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»)

Анотація. Метою статті є оцінка стану розвитку роздрібно́ї торгівлі в національній економіці та визначення тенденцій розвитку роздрібних торговельних підприємств України за допомогою ефективного ціноутворення. Досліджено цінову політику як інструмент державного регулювання роздрібно́ї торгівлі. Необхідно сформулювати стратегію розвитку роздрібно́ї торгівлі в Україні, зокрема зазначити рівень і межі державного регулювання цінової політики в цій галузі.

Ключові слова: державне регулювання, цінова політика, ціноутворення, роздрібна торгівля, торговельне підприємство, національна економіка.

В умовах сучасної фінансово-економічної кризи та реформування національної економіки України постійного впливу зазнає роздрібна торгівля, яка є сполучною ланкою між товаровиробниками та кінцевими споживачами (населенням). Завдяки торгівлі підтримується збалансованість між виробництвом і споживанням, формується значна частка валової додатної вартості, створюються нові робочі місця для економічно активного населення, розвивається середній та малий бізнес. Саме тому роздрібна торгівля та її динамічний розвиток є таким важливим для національної економіки України.

Проблему державного регулювання цінової політики у роздрібній торгівлі досліджували багато вітчизняних науковців, зокрема Л. Дідківська, Л. Лігоненко, В. Корсак, Н. Краснокутська, О. Тараненко, А. Черкасов та ін. Проте ситуація в галузі постійно змінюється, актуалізуючи необхідність нових досліджень із метою виявлення нових інструментів державного регулювання цінової політики роздрібно́ї торгівлі в умовах соціально-економічної кризи та постійної зміни як внутрішніх, так і зовнішніх факторів.

Недоліком ринкового механізму є його нездатність у забезпеченні соціальної справед-

ливості. Ринкове саморегулювання пов'язане із диференціацією доходів, оскільки в умовах ринкової організації господарства дохід економічного суб'єкта залежить від кількості та якості ресурсів, які знаходяться у його розпорядженні та можуть бути використані у виробництві товарів і послуг. Однак у реальній економіці значна частина населення не може забезпечити собі гідне існування ні за рахунок організації власного виробництва, ні за рахунок продажу власних ресурсів, зокрема, йдеться про пенсіонерів, інвалідів, неповнолітніх, студентів, вимушено безробітних.

Саме тому держава з метою підтримання умов нормальної життєдіяльності всіх членів суспільства незалежно від їх економічного становища має здійснювати перерозподіл створеного доходу та здійснювати державне регулювання економіки [5].

Через недорозвиненість ринкової економіки України потрібно державі постійно втручатися в ринкові відносини, зокрема в розвиток роздрібних торговельних підприємств.

Одним із найдієвіших інструментів державного регулювання роздрібно́ї торгівлі є ефективна цінова політика. Щодо самого поняття «цінова політика», то й по сьогоднішній

день не існує єдиного погляду на цю економічну категорію.

Так, Ю. Г. Тормоса вважає, що цінова політика – це діяльність центральних і місцевих органів влади, спрямована на досягнення трьох основних цілей:

послідовного проведення цінової лібералізації, державного регулювання цін на окремі види товарів і здійснення контролю за їх додержанням [3]. Це визначення, на нашу думку, є досить розширеним, тому його потрібно конкретизувати. Подібним до попереднього є визначення Л. Ф. Чернева, яка стверджує, що цінова політика передбачає дії органів державної влади, місцевого самоврядування та суб'єктів ціноутворення, спрямовані на регулювання цін у народному господарстві. Цінова політика здійснюється через аналіз формування цін і їх регулювання, контроль за дотриманням державної дисципліни цін [1].

Досить цікавим і конкретизованим є, на наш погляд, визначення В. С. Пінішко, який трактує цінову політику як частину економічної політики держави, яка являє собою концепцію проблем ціноутворення, спрямовану на вирішення за допомогою цін важливих економічних, соціальних проблем суспільства у теперішньому часі [2].

У свою чергу, Л. О. Шкварчук розглядає регулювання цін як діяльність держави, спрямовану на встановлення і збереження такого рівня цін, який би забезпечував рентабельну діяльність суб'єктів господарювання, паритет цін різних галузей народного господарства, реальність заробітної плати, стійкість валюти та інші економічні параметри держави. Державне регулювання цін – це не разовий акт встановлення рівня цін, їх динаміки та співвідношення, а комплекс заходів із активізації всіх ціноутворюючих чинників [4].

Отже, згідно з вищезазначеними визначеннями можна узагальнити, що цінова політика – це частина економічної політики держави, яка спрямована на захист і підтримку стратегічно важливих галузей, товарів і послуг за допомогою стримування цін та ефективного ціноутворення.

Ураховуючи сутність самого визначення, завданнями цінової політики є:

- соціально-економічний розвиток країни;
- захист і підтримка вітчизняного товаровиробника;
- створення умов добросовісної конкуренції та розвитку усіх суб'єктів господарювання;
- встановлення основних принципів ціноутворення;
- системність і узгодженість дій органів державної влади при реалізації цінової політики;
- розширення застосування сфери застосування вільних цін;
- конкурентоздатність вітчизняних товарів і послуг у порівнянні зі світовими аналогами та ін.

Необхідність державного регулювання процесу ціноутворення в роздрібній торгівлі зумовлена тим, що вільне функціонування та саморегулювання ринку не обов'язково гарантує високу ефективність економічної діяльності в національній економіці і досить часто потребує розумного втручання держави в цей процес.

Сам процес ціноутворення характеризується як процес установаження цін на товари та послуги. Не існує повної свободи в частині ціноутворення і в країнах з високорозвинутою ринковою економікою, в переважній більшості як систематизації правил і регулювання використовують певні правила ціноутворення, що врегульовані та узагальнені у вигляді законодавчих актів, метою яких регламентація методології та процедури формування цін на товарних ринках країни. Крім цього, держава бере на себе функцію встановлення цін на конкретні товари та послуги, що мають стратегічне значення для розвитку національної економіки та здійснює контроль за ними.

Державне цінове регулювання в Україні регламентується спеціальними нормативно-правовими актами: законами «Про ціни і ціноутворення», «Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності», постановою Кабінету Міністрів України «Про встановлення повноважень органів виконавчої влади та виконавчих органів міських рад щодо регулювання цін (тарифів)» тощо. Закони в галузі ціноутворення встановлюють основні правила

формування та застосування цін у країні, порядок контролю за цінами, відповідальність за його порушення, права та обов'язки окремих органів виконавчої влади у сфері ціноутворення. Для практичного виконання зазначених Законів, вони доповнюються й конкретизуються спеціальними рішеннями парламенту, указами Президента чи постановами уряду.

2012 р. в Україні набув чинності новий Закон «Про ціни та ціноутворення» [5], який визначає основні засади цінової політики і регулює відносини, що виникають у процесі формування, встановлення та застосування цін, а також здійснення державного контролю (нагляду) та спостереження у сфері ціноутворення.

Згідно з новим Законом суб'єкти господарювання під час здійснення господарської діяльності використовують вільні ціни, державні регульовані ціни.

Вільні ціни встановлюють суб'єкти господарювання самостійно за згодою сторін на всі товари, крім тих, щодо яких здійснюється державне регулювання цін.

Державні регульовані ціни запроваджуються на товари, які значною мірою впливають на загальний рівень і динаміку цін, мають істотне соціальне значення, а також на товари, що виробляють суб'єкти, які мають монопольне (домінуюче) становище на ринку.

Державні регульовані ціни можуть запроваджуватися на товари суб'єктів, які порушують вимоги законодавства про захист економічної конкуренції.

Державне регулювання цін здійснюється Кабінетом Міністрів України, органами виконавчої влади й органами місцевого самоврядування згідно з їх повноваженнями шляхом:

- установа об'язкових для застосування суб'єктами господарювання:
 - фіксованих цін;
 - граничних цін;
 - граничних рівнів торгової надбавки (націнки) і постачально-збутової надбавки (поставної винагороди);
 - граничних нормативів рентабельності;
 - розміру поставної винагороди;
 - розміру доплат, знижок (знижувальних коефіцієнтів);

- запровадження процедури декларування зміни ціни або реєстрації ціни.

Оскільки роздрібна торгівля є кінцевим суб'єктом на національному ринку товарів і послуг, який формує остаточну ціну для населення, зокрема і малозабезпечених верст, то виникає пряма необхідність держави регулювати сам процес ціноутворення. З іншої сторони надмірне втручання держави в процес встановлення ціни в роздрібній торгівлі спровокує дисбаланс ринкового саморегулювання. Тому, на наш погляд, необхідно чітко окреслити межі державного регулювання цінової політики в роздрібній торгівлі в національній економіці.

По-перше, особливого захисту, на наш погляд, потребують товари і послуги вітчизняного виробництва, особливо ті, які входять до споживчого кошика населення, це надасть гарантію споживачеві доступності товарів і послуг, виробнику – підтримка з боку держави, а роздрібній торгівлі – більший товарообіг, а отже і зростання прибутку.

По-друге, потребують також державного регулювання товари та послуги від монопольних компаній, які отримують надприбутки і не допускають на свій ринок інших менших фірм, деформуючи таким чином національний ринок.

По-третє, держава має поступово зменшувати частку прямого державного регулювання цінової політики і переходити на опосередковане.

Опосередковане втручання в ціноутворення забезпечується специфічним застосуванням інструментів, які сприяють розширенню асортименту товарної продукції на національному ринку, зростанню доходів населення та його купівельної спроможності, регулюванню податків. Крім того, опосередковане регулювання цін можна здійснювати через зміну ставки банківського відсотка, встановлення рівня мінімальної заробітної плати, проведення певної податкової політики та політики доходів.

По-четверте, держава має регулювати ціни на товари першої необхідності, оскільки ринкова економіка передбачає врегулювання відносин за допомогою лише попиту та пропозиції, тому, на нашу думку, надмірне і не-

продумане втручання держави в життя суспільства та окремих громадян може призвести до дисбалансу між ринковим попитом і пропозицією. Але й повна відмова держави від підтримки громадян може призвести до дикунського суспільства, де панують лише індивідуальні потреби та виживає сильніший.

По-п'яте, створення конкуренції не лише в приватному секторі, а й у державному, на нашу думку, покращить якість надання державних послуг, а також посилить контроль за витрачанням бюджетних коштів. Крім того, за таких умов, державні підприємства створять конкуренцію не лише всередині власного сектора, а й зможуть конкурувати із приватними, що, в свою чергу, сприятиме покращенню якості товарів і послуг.

Отже, в умовах ринкових відносин головна роль держави складається з виявлення і забезпечення суспільних і соціальних потреб населення. Адже надзвичайно важливо не тільки забезпечити суспільним благом населення, але і вчасно спрогнозувати і виявити, ті потреби у суспільному житті, які є найнеобхіднішими на даному етапі розвитку суспільства і забезпечать у майбутньому високий рівень життя громадян загалом.

Наразі приватні підприємства не зацікавлені у підтримці малозахищених і вищеперелічених категорій населення, тому держава шляхом зменшення оподаткування може залучити приватний капітал до соціальних проблем.

Також держава може впливати на ціни в роздрібній торгівлі через сферу грошового обігу, прийняття та застосування антимонопольних законів і діяльності Антимонопольного комітету України, регулювання балансу попиту та пропозиції на товарному ринку, а також розробку ефективної системи митних тарифів і мит для захисту вітчизняного виробника тощо.

В умовах розбудови ринкової моделі господарювання завдання створення оптимальних організаційно-правових засад роздрібної торгівлі набуває пріоритетного значення. Ринок роздрібної торгівлі відіграє стратегічне значення для розвитку значної кількості галузей економіки й забезпечення політичної та соці-

альної стабільності. З огляду на це сучасний ринок роздрібної торгівлі отримує значення важливого чинника економічної безпеки держави.

Саме тому одним із найефективніших інструментів регулювання ринку роздрібної торгівлі є цінова політика. Країни з розвинутою ринковою економікою вже досить давно використовують ціноутворення як один із методів впливу на розвиток національної економіки та регулювання всіх суб'єктів ринку. Вітчизняна економіка в цьому питанні є лише початківцем, а тому в переважній більшості випадків використовує прямі методи державного регулювання цінової політики, що, на нашу думку, досить неефективно і призводить до дисбалансу ринкового саморегулювання, а тому на короткострокову та середньострокову перспективу національній економіці України варто перейти на опосередковане регулювання цін і чітко окреслити межі свого втручання у ціноутворення в роздрібній торгівлі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лысова Н. А. Управление ценами : учеб. пособие / Лысова Н. А., Чернева Л. Ф. – М. : КНОРУС, 2006. – 200 с.

Lyisova N. A. Upravlenie tsenami : ucheb. posobie / Lyisova N. A., Cherneva L. F. – M. : KNORUS, 2006. – 200 s.
2. Пінішко В. С. Ціно- і тарифотворення : навч. посіб. / Пінішко В. С. – Львів : Магнолія, 2006, 2008. – 303 с.

Pinishko V. S. Tsino- i tarifotvorenniya : navch. posib. / Pinishko V. S. – Lviv : Magnoliya, 2006, 2008. – 303 s.
3. Тормоса Ю. Г. Ціни та цінова політика : навч.-метод. посіб. для самос. вивч. дисц. / Тормоса Ю. Г. – К. : КНЕУ, 2003. – 91 с.

Tormosa Yu. G. Tsini ta tsinova politika : navch.-metod. posib. dlya samos. vivch. dists. / Tormosa Yu. G. – K. : KNEU, 2003. – 91 s.
4. Шкварчук Л. О. Ціноутворення : підручник / Шкварчук Л. О. – К. : Кондор, 2006. – 460 с.

- Shkvarchuk L. O. Tsinoutvorennya : pidruchnik / Shkvarchuk L. O. – K. : Kondor, 2006. – 460 s.
5. Луніна І. О. Державні видатки: тенденції і фактори зростання / І. О. Луніна // Фінанси України. – 2011. – № 4. – С. 104–110.
- Lunina I. O. Derzhavni vidatki: tendentsiyi i faktori zrostannya / I. O. Lunina // Finansi Ukrayini. – 2011. – № 4. – S. 104–110.
6. Про ціни та ціноутворення : Закон України від 12 червня 2012 № 5007-VI // Офіційний вісник України : збірник нормативно-правових актів. – 2012. – № 58. – С. 11–17.
- Pro tsini ta tsinoutvorennya : Zakon Ukrayini vid 12 chervnya 2012 № 5007-VI // Ofitsiyiny visnik Ukrayini : zbirnik normativno-pravovih aktiv. – 2012. – № 58. – S. 11–17.

О. В. Лозова, кандидат экономических наук (Высшее учебное заведение Укоопсоюза «Полтавский университет экономики и торговли»). **Государственное регулирование ценовой политики в розничной торговле национальной экономики Украины.**

Аннотация. Целью статьи является оценка состояния развития розничной торговли в национальной экономике и определения тенденций развития розничных торговых предприятий Украины с помощью эффективного ценообразования. Исследовано ценовую политику как инструмент государственного регулирования розничной торговли. Необходимо сформировать стратегию развития розничной торговли в Украине в частности отметить уровень и предел государственного регулирования ценовой политики в данной области.

Ключевые слова: государственное регулирование, ценовая политика, ценообразование, розничная торговля, торговое предприятие, национальная экономика.

O. Lozova, Cand. Econ. Sci. (Poltava University of Economics and Trade). **State regulation of price policy retail national economy Ukraine.**

Summary. The aim of the paper is an assessment of retail development in the national economy and trending of retail trade enterprises Ukraine through effective pricing. Methods: The methodological basis of the study is general scientific and special methods: dialectical, historical and systematic and logical, abstract logic, induction and deduction, analysis and synthesis and comparison. Results researched pricing as a tool of state regulation of retail. It is necessary to form a strategy for retail development in Ukraine in particular noted the level and limit government regulation of pricing policy in this area.

Keywords: government regulation, pricing, pricing, retail, commercial enterprise, national economy.